

YEREL YÖNETİMLERDE COĞRAFI BİLGİ SİSTEMİ UYGULAMALARINA NEDEN GEÇİLEMİYOR?

Dr. Zübeyde ALKIŞ

YTÜ Mimarlık Fakültesi Şehir ve Bölge Planlama Bölümü Yıldız/ İstanbul

ÖZET

Bu çalışmada ülkemizdeki yerel yönetimlerin bilişim teknolojisi ile buluşması 1980'li yıllara uzanmasına karşın, kent bütününde bir CBS uygulamasında ilerlememesinin nedenleri incelenmiştir. Konu teknik, ekonomik ve siyasal açılardan irdelenerek sonuçlar sunulmuştur. Öyle ki; kentin bütünündeki coğrafi varlıklarına ait sayısal verilerin henüz tamamlanamamış olması, periyodik güncelleştirme alışkanlıklarının kazanılamamış olması, teknik altyapı planlarının eksik ve farklı standartlarda olması, populist politikalar nedeniyle kentin sosyal ve ekonomik önceliğinin belirlenememesi v.b ve en önemlisi BT'ye yapılacak yatırımlarda siyasal oy kaygılarının ön plana çıkması yerel yönetimlerin CBS olanaklarından yararlanmaları konusunda geri bırakmıştır.

1.GİRİŞ

Yerel yönetimler yöre halkının ortak gereksinimlerini karşılamak üzere örgütlenmiş kurumlardır [1]. Bir yörede yaşayan insanların en öncelikli ortak gereksinimleri toprak, hava ve sudur. Sürekli artan gereksinimler karşısında sabit kalan toprakla insanların ilişkilerinin çok iyi düzenlenmesi gerekir. En temel hakkı olan konut sorunlarının çözülmesi, toprağın dolayısıyla konut alanlarının doğru düzenlenmesine bağlıdır. Çağdaş bir yerleşim alanının yeterli teknik altyapı donatılarına gereksinimi vardır.

Yerel yönetimler insan yaşamı için vazgeçilmez olan hava ve suyu daha bilinçli ve daha özenli korumak ve çağdaş yaşam koşullarını gerçekleştirmek zorundadırlar [2]. Yörelerinde yaşayan insanların doğadan yararlanmaları onların doğal bir hakkıdır. Bu nedenlerle çeşitli şekillerde, çeşitli araçlarla doğaya ve dolayısıyla çevreye müdahale edilir. Ama yarar sağlamak amacıyla yapılan müdahalelerde diğer tüm canlıların ortak çıkarını uzun vadede korumak için büyük bir dikkat, anlayış ve sorumluluk duygusu taşımak gerekir. Eğer yöre halkı ve yöneticileri bu anlayış ve bilinçten yoksunlarsa, yararlanmak için yapılan müdahale tahribe döner. Canlılar arasında mevcut doğal dengenin bozulmasına neden olurlar. Sonuçta canlıların sağlığını tehdit eden, kirlenmiş bir çevrede estetikten ve çağdaşıktan yoksun bir kentte yaşamaya mecbur olurlar.

2. YEREL YÖNETİMLERDE KENT SORUNLARININ GELENEKSEL ÇÖZÜMLERİ

Kent halkına çağcıl yaşam koşullarını sağlamak üzere seçilip iş başına gelen yerel yöneticiler, yöre halkının yararına katma değer üretmeyi amaçlar. Bu amaçla yaşanan sorunlara çözüm üretmek üzere her konunun uzmanlarına danışırlar. Konularında bilgi ve deneyim sahibi olan bu uzmanların yöneticilere yardımcı olmak üzere hazırlayacakları raporlar için ya mevcut durumu çok iyi bilmeleri ya da gereksindikleri verileri ilgili kurumdan almaları gerekir. Uzman ancak elinde mevcut durumu en iyi şekilde ortaya koyan güncel verilere dayanarak yaşanan soruna çözüm önerileri getirebilir [3]. Uzmanlar tarafından sorunların çözümü için hazırlanan raporlar yöneticilerin, siyasi partilerin ve kendi kişisel ideolojik düşüncelerinden ve dileklerinden bağımsız ve bilimsel verilere dayalı objektif öneriler içermelidir. Yöre halkının seçtiği yöneticilerin büyük emek, zaman ve paralar harcayarak hazırlattıkları bu raporlardan uygulamada gerçekten yararlandıklarını söylemek zordur. Ancak kenti çok iyi tanıyan, sorunlarını bilen, üzerinde yaşadığımız coğrafyanın tüm canlıların ortak çıkarları için uzun vadede korunması gerektiği bilincinde olan ve sorunlara bilimsel verilerle çözüm üretileceğine inanan yöneticilerin dışında hiçbiri, seçmenin hoşuna gitmeyen, ona zarar verecek büyük emeklerle hazırlanan böyle bir raporu dikkate almaz. Böyle yöneticiler bilimsel verilere dayalı çözümlerden çok partisinin ideolojik düşüncesiyle özdeş, günü kurtaran gösterişli çalışmaların yapılabilmesi için; seçmenine zarar vermeyecek hatta ona rant sağlayacak, diğerlerini de fazla rahatsız etmeyecek koşulu ve dilekleriyle

uzmanlarına raporlar hazırlatırlar. Böylece mevcut durumu daha da ağırlaştırarak, teknik ve ahlaki kurallardan ve tarafsızlıktan uzak öneriler doğrultusunda uygulamalara başlarlar.

Hızla büyüyen yerleşim yerlerine ait makro planda arazi kullanımını planlayan bölge planları ve kentsel fonksiyonları belirleyen şehir planlamalarının bir koordinasyon ve bütünlük içinde yapılamayışı yerel yöneticileri de kendi bireysel kararlarında özgür bırakmaktadır. Örneğin; büyükşehir belediyesi sınırları içindeki arazi kullanımı ilçe belediye ve büyükşehir belediye meclisleri tarafından, komşu il ve ilçelerdeki arazi kullanımı ise onların belediye meclisleri tarafından yönlendirilmektedir. Komşu ilçe ve büyükşehir belediye sınırları arasında kalan arazilerin kullanımı ise Bayındırlık Bakanlığı tarafından yürütülmektedir. Bu durum büyükşehir, ara bölge ve ilçeler arasındaki arazi kullanımını çok başlı ve birbirlerinden çok farklı bir konuma getirmiş, belli kriterleri içermeyen ve kendi içlerinde de tutarlı olmayan yapılaşmayı ortaya çıkarmış ve arazi yağmalamalarına neden olmuştur [4]. Yerel yönetimlerin arazi kullanım planlarını üretmede yetersiz kalmaları sonucu göçle gelen konut gereksinimini karşılamak arsa rantçularına kalmış, arazilerin hisseli satışlarına ve de kamu arazilerinin yağmalanmasına neden olmuştur.

3 .YEREL YÖNETİMLERDE KENT SEL SORUNLARIN CBS İLE ÇÖZÜMÜ

Bir kenti iyi yönetebilmek için o kenti çok iyi tanımak gerekir. Başka bir deyişle kentin coğrafi alanı içindeki coğrafi varlıklara ait grafik ve grafik olmayan verileri hakkında doğru ve güncel bilgilere sahip olmak gerekir. Hızla artan nüfusa göre toprak - insan ilişkisinin objektif olarak düzenlenebilmesi, hizmet verilebilmesi, yeni yatırımların planlanabilmesi ve yapılabilmesi, kısaca kent insanı için en doğru kararın verilebilmesi aynı zamanda mevcut verilere anında ulaşılmasına bağlıdır [5].

Bu da ancak coğrafi bilgi sistemi teknolojilerinden yararlanılarak yapılabilir. Kentin tüm coğrafi varlıklarının sayısal olarak bilişim tekniğine uygun bir şekilde depolanması ve onların coğrafi analizleriyle mümkün olabilir. Zaman, emek ve para tasarrufu sağlayan bu sistemler 80'li yılların başından beri kentin önceliklerine göre diğer ülkelerde kurulmuş ve sistemden yarar sağlanmaya başlanmıştır. Ancak büyük bir kentte mevcut tüm coğrafi varlıklara ait verilerin sayısal olarak depolandığı ve buna göre kararların üretildiği bir kent bilgi sistemi (KBS) henüz gerçekleştirilememiştir. Zira CBS ile mümkün olan herşeyin yapılması değil, yalnızca gerekli olanların yapılması gerekir. CBS bir kentin önceliklerine göre adım adım , başka bir deyişle moduler olarak işleme sokulmaktadır. Ülkemizde ise ne yazık ki; plansız ve hazırlıksız olarak yönetimi devir alanların kentin önceliğini belirlemeden giriştikleri pilot bölge uygulamalarının dışında kent bütününde coğrafi analizlerin yapıldığı bir karar -destek sistemi niteliğindeki CBS'ler henüz gerçekleştirilememiştir.

4. YEREL YÖNETİMLERİN CBS'DEN YARARLANAMAMALARININ NEDENLERİ

Türkiye'de 80'li yılların sonlarına doğru yerel yönetimlerde CBS ile yönetim konusunda dikkate değer bir bilinç düzeyinin oluştuğu memnuniyetle görülmektedir. Bunun için bazı çalışmaların da yürütüldüğü gözlenmektedir. Ancak aradan geçen bunca zaman içinde CBS ile mümkün olan herşeyin değil ama, gerekli olanların bile yapılan yatırımlara rağmen henüz gerçekleştirilemediği de gene üzüntüyle gözlenmektedir. Bu gecikmenin nedenleri aşağıda teknik, ekonomik ve siyasal etkenler olarak irdelenmiştir.

4.1 Teknik Nedenler

Teknik neden olarak en önemli etkenin kentlerdeki altyapının CBS uygulamaları için henüz hazır olmadığı söylenebilir. Bunlar aşağıdaki başlıklar altında toplanmıştır:

- Güncel halihazır haritaların olmayışı,
- Mevcutların ucuz yöntemlerle periyodik olarak güncelleştirilememesi,
- Kadastro haritalarının ve tapulama çalışmalarının tamamlanamamış ve bitmiş olanlarının eksikliği ve güncelleştirilemesi,
- Yasaların, orman tanımının ve kadastro komisyon yapılarının sık sık değiştirilmesinden dolayı orman sınırlarının kalıcı olmaması ve ayrıca; orman kadastro komisyonlarının tesbitleriyle kadastro ekipleri ölçümleri arasındaki farkların büyük olması [6],

- İmar planı uygulamalarında kadastro parseli değişikliklerinin anında planlara işlenememesi,
- Doğal kaynaklar ve tarihsel doku envanterinin çıkarılmamış olması,
- Taşınmaz maliklerinin güncelleştirilemesi,
- Konut, işyeri ve bunları kullananlar, yani kentte yaşayanlar ve çalışanlar hakkında güncel ve sağlıklı verilerin olmayışı ,
- Bütün bu mevcut verilerin belli standart ve ölçütlerde sayısal olarak elde edilememiş olmalarıdır.

Sayısal ve güncel verilerden yoksun olan yerel yönetimlerin coğrafi analizler yaparak doğru karar almaları olanaksızdır. Kentlerin sağlıklı ve hızla büyümeleri kontrolü iyice zorlaştırmakta, hatta büyük kentlerde bu iş olanaksız hale gelmektedir. Kentin arazileri rantçılar tarafından yağmalanırken, çaresizlikten bazen de seçmene hoş görünmekten yerel yöneticiler elleri kolları bağlı kalmaktadırlar.

Hükümet arsa rantlarını önlemek üzere kentlere yeni vergi yasaları hazırlığı içindedir. Yasa tasarısına göre; bir taşınmaz imar değişikliği nedeniyle değerlendirilirse, mülk satışında bu değerlendirme oranının %25'i " Emlak Değerlenme Vergisi" olarak ödenecek. Ayrıca ikinci konutu olandan daha fazla vergi alınacak [7]. Kadastronun bitirilemediği, tapulamanın henüz yapılamadığı ve kentlerin hemen bitişinde köy statüsündeki yerleşim alanlarında satışların senetle yapıldığı yerlerde arsa rantı nasıl ölenecektir? Mevcut tapu kayıtlarının tamamını sayısal ortama aktarmadan kişilerin birden fazla mülk sahibi oldukları nasıl anlaşılacaktır?

Heryıl bacalardan atmosfere tonlarca zehirli gaz veriliyor ve bu gazlar asit yağmuruna dönüşerek canlıları zehirliyor [8] . İnsan sağlığını koruyucu tedbirler almakla da görevli yerel yönetimler, hangi bacadan hangi tür gazın ne miktarda çevreyi kirlettiğini saptayan analizleri hangi verilere dayanarak yapabilir? Asıl olan sayısal veri toplamının %80 olan maliyetidir.

4.2 Ekonomik nedenler

Coğrafi bilgi sistemi gerçekleştirilmesinde toplam maliyeti sayısal veri elde etmede kullanılacak donanım/yazılım yatırımları,uzman personel alımı, personel eğitimi, sistemin uygulanması ve bakımı oluşturmaktadır. Kaynakları kıt olan bir ülkede böyle bir yatırıma girmek birçok yöneticiyi ürkütmektedir. Hatta bazı Belediye Başkanları'nın kendi beldelerinde halkının yarısının asgari ücretle geçindiğini, emlak vergisini bile ödeyemediklerini söylediği bilinmektedir. Ama aynı yöneticiler halkın diğer yarısının vergilerini gerçek değer üzerinden ödeyip ödemediklerini , bunların belediye gelirlerinde ne kadar kayba neden olacağını da bilememektedirler. Ayrıca yerel yönetimlerde CBS ve bilişim teknolojisi konusunda yetişmiş insan kaynağının kıtlığı ve toplum olarak yeniliğe karşı tutuculuk ve çekingenlik etkenleri de kendini belli bir sürede amortize edecek CBS'lere uzak kalınmasına neden olmaktadır.

4.3 Siyasal nedenler

CBS' ye yapılan yatırımların sonuçları hemen alınmaz. Coğrafi verilerin sayısal olarak elde edilmesi, sistemin gerçekleştirilmesi ve uygulanması uzun zaman alacağından bazen bir seçim dönemine yetişmeyebilir. Dolayısıyla seçmenlerin böyle bir yatırımın yararını anlayıp bunu da oylarıyla desteklemeyecekleri doğaldır. Başka bir deyişle yöneticilerin yeniden seçilmelerini sağlayacak oya dönüşmeyebilir. Kentlerimizde ve de ülkemizde; oya dönüşmeyen yatırımları yapacak , kendinden önceki yönetimler tarafından başlatılan bu tür yatırımları dikkate değer bularak devam ettirecek yöneticiler iş başına gelmedikçe çağcıl teknoloji ile hizmet anlayışının yerleşmesi daha uzun zaman alacağına benzemektedir. Ayrıca her yeni gelen bir öncekinin yaptığını beğenmemekte, işe neredeyse yeniden başlamakta, eski yatırımlar atıl kalmakta, elde edilmiş veriler güncelliğini yitirmiş olmaktadır. Düşünülmeden yeniden alınan sistemlerle veri formatı uyumsuzluğu da yaşanmaktadır. İşte bu nedenler kentin öncelikli ve ivedi olan sorunlarına yönelik CBS ile gerekli olanların bile yapılmasını güçleştirmektedir.

5. SONUÇLAR VE ÖNERİLER

CBS ile mümkün olan herşeyin birden yapılması değil, kentin ivedilikle çözülmesi gereken sorunlarının saptanması ve bu alanlarda öncelikle uygulanması gerekir. Günümüzde kentlerin öncelikli

sorunları yöneticilerin insiyatifi, ideolojik düşünce ve dileklerine bırakılmayacak kadar önemli ve karmaşıktır. Uygarlığın ölçütlerinden biri sayılan kentleşmenin sağlanması, başka bir deyişle sanayisi, ticaret , kültür ve hizmet merkezleriyle ülke ekonomisine ve sosyal yaşama artı değer katan kentlerin oluşturulması, doğal, kültürel ve tarihsel kaynaklarımızın korunması ve de yarınlara aktarılması için makro planda bölgesel arazi kullanım planlarının uzaktan algılama ve CBS teknolojilerinden yararlanılarak hazırlanması gerekmektedir. Sayısal ortamda coğrafi analizlerle hazırlanacak bu planlar bölgeler arası arazi kullanımında eşgüdümü sağlayacaktır. Bu bölgesel planlara göre hazırlanacak kentsel fonksiyon alanları da kentlerin değiştirilemez yasaları olmalı ve kentlerarası bütünlüğü sağlamalıdır. Bu planlar belediyelerin, Bayındırlık Bakanlığı'nın temsilcileri ve ilgili disiplinlerin uzmanlarından oluşan bir koordinasyon kurulu tarafından yapılmalı, tartışılmalı ve kabul edildikten sonra , kolay değiştirilememesi yönünde yaptırımlar getirilmelidir. Bu yaptırımlar çerçevesinde her belediyenin kendine özgü nazım ve uygulama imar planlarının yapımı önlenmelidir. Yaptırımların neler olabileceği konusunda bu ülkede yaşayan herkesin kafa yorması ve katkıda bulunması gerekir.

CBS ile kentin sağlıklı gelişmesini sağlamak, mevcudu düzenlemek ve periyodik kontrolünü yapmak, halka nitelikli hizmet ve karşılığında belediyelerin gelirlerini artırmak her yöneticinin düşünmesi gereken bir teknolojik olgudur. Kentleşme olgusunun bilincinde olan, yaşadığı kenti ve sorunlarını bilen , buna göre sorunların önceliğinin belirlenmesinde kurulması gereken koordinasyon kuruluna yön verebilen ve sorunlara bilimsel verilerle çözüm arayan yöneticilerin seçilmesi yöre halkı için büyük şans olacaktır. CBS ile yönetimin sağlayacağı yararlar konusunda halkı bilgilendirmek tüm ilgili disiplinlerin ve de buna inanan yerel yönetimlerin görevi olmalıdır.Bütün bunların gerçekleştirilebilmesi için de altlık olarak sayısal coğrafi verilerin elde edilmiş olması gerekmektedir.

KAYNAKÇA

- [1] “Belediye -İş, Demokratik ve Etkin Yerel Yönetimler”. Sa.1, Şubat 1994, İstanbul.
- [2] Alkış,Z., “Yerel Yönetimler için Kent Bilgi Sistemi Tasarımı ve Uygulaması”, İTÜ.FBM, Doktora Tezi, 1994, İstanbul..
- [3] Rabenseifner.K., “Allen recht getan, die niemand kann”, Raumordnung aktuell ,Heft 4, Sa.9,1994, Avusturya.
- [4] “Harita Bülteni”, TMMOB, Harita Kadastro Mühendisleri Odası Yayın Organı, Yıl 7, Sayı 34, Sa. 47, Nisan 1997, Ankara.
- [5] Alkış,Z., “Yönetimlerde Karar -Destek Sistemi Olarak Coğrafi Bilgi Sistemlerinin Önemi”, Coğrafi Bilgi Sistemleri Sempozyumu CBS'96, 26 - 27 -28 Eylül ,Sa. 71, 1996, İstanbul.
- [6] Köse, S., Mısır,M., “ Orman Kadastro Haritaları ile Kadastro Paftaları Arasındaki Farklılıkların CBS ile Giderilmesi”, I. Ulusal Coğrafi Bilgi Sistemleri Sempozyumu, KTÜ, Sa. 161, 18 -20 Ekim 1994, Trabzon.
- [7] Milliyet Gazetesi, Sa. 7, 20.04.1997,İstanbul.
- [8] Cumhuriyet Gazetesi, Sa.18, 23.04 1997, İstanbul